

A ZENE MENTÉN SZERVEZŐDŐ MAI IFJÚSÁGI CSOPORTKULTÚRÁK (Szapu Magda)

A majd négy évig tartó, egyszemélyes, empirikus kultúrakutató és tudományos feldolgozó munka eredménye az a kötet, amely a közelmúltban jelent meg a Századvég Kiadó gondozásában „A zürkorszak gyermekei” címmel¹. A rendelkezésre álló rövid idő csupán e kutatás rövid összefoglalására elegendő, valamint a kaposvári kutatások folytatását jelentő – e kutatási téma országos és erdélyi kiterjesztésének – vázlatos ismertetésére.

A néprajztudomány hagyományos módszereivel – interjúkészítés,² megfigyelés³ –, valamint a szociológiában általánosan alkalmazott kérdőíves felméréssel⁴ végzett kuta-

---

¹ Szapu Magda: *A zürkorszak gyermekei. Mai ifjúsági csoportkultúrák. Századvég Kiadó. Budapest, 2002.*

² A kutatás kezdetekor elsőként a fiatalok e témakörrel kapcsolatos ismereteit gyűjtöttük össze, valamint folyamatosan figyelemmel kísértük a vizsgált korcsoportról, korcsoporttal készült műsorokat helyi és országos szinten, előben ill. a médian keresztül. A terepmunka a kölcsönös bizalomra épült. A következő lépcsőben – a néprajztudomány hagyományos módszereit alkalmazva – a szóbeli kikérdezés, a mélyinterjú készítés következett – egyéni és csoportos formában – 1997 novembere és 1998 májusa között. Az utó- és a kiegészítő gyűjtések 1998 decemberében zárultak le. A megkérdezett 34 adatközlő magnetofonszalagra rögzített hanganyaga 40 órányi, továbbá mintegy 10 órányi az ehhez kapcsolódó zenei anyag. Az interjúalanyok zömében a fiatalok csoportosulásainak markáns képviselői voltak, kisebb részt az idősebb korosztály tagjai: 30-51 évesek. Ez utóbbiak szoros kapcsolatban álltak a szórakoztatóiparral ill. a vizsgált korcsoporttal. Az interjúk részben strukturálatlan, de irányított beszélgetések formájában, nagyjából azonban kérdéssorhoz kötött, rögzített kérdések alapján készültek.

³ Az előző módszert kiegészítendő került sor a közvetlen és a közvetett megfigyelésekre. A résztvevő megfigyelés lényege, hogy a terepen kutató huzamosabb ideig részt vett az alternatív lányok és a rocker fiúk csoportjainak életében. A közvetlen megfigyelés másik formája az iskolaépületeken belül megrendezésre került ún. „iskolabulikhoz”, valamint a különböző zenei stílusirányzatokhoz kapcsolódó szórakozó- és gyülekezőhelyekhez kötődött. Így rock-klubok, koncertek, diszkók, alternatív szórakozóhelyek és house-klubok, kocsák és presszók kerültek a kutató figyelmének középpontjába. A saját környezetükben megfigyelt fiatalok a többszempontú elemzés lehetőségét kínálták. A helyszíneken videó- és fényképfelvételek, eseménynaplók készültek. A közvetett megfigyelés tárgyai különböző – a fiatalokkal kapcsolatos – prospektusok, fanzinek, újságok, zenei felvételek, lejegyzett dalszövegek, videofelvételek, filmek voltak. Hasznos dokumentumanyagnak bizonyult a – kutató kérésére készült – helyi városi televízió filmfelvétele, amely egy adott éjszaka a város legkülönbözőbb szórakozóhelyein rögzítette az eseményeket (1998. április 3.). Fényképfelvételek és a fiatalok által készített rajzok, valamint egy családtag (és barát) körének) rendszeres beszámolóit egészítették ki az anyagot.

⁴ A kérdőíves felmérés az előző kutatási módszerek tapasztalatait felhasználva került sor. Az írásbeli egyéni kikérdezés – a többszöri próbafelmérést követően – 1998 áprilisa és 1998 májusa között készült.

tás célcsoportjai a mai városi fiatalok, azon belül is mintegy félezer kaposvári, zömében 17-18 éves középiskolás diák volt.

Bár a felmérés helyi viszonylatban mindenképpen reprezentatívnak mondható, szükségesnek éreztük a kaposvári kutatások kiterjesztését Magyarország és Erdély két-két kutatópontjára.⁵ A terepmunka és az anyagfeldolgozás lezárult, az értékelések és az összehasonlító elemzések a végéhez közelednek. Mindenekelőtt a hazai kutatóhelyek – Pápa és Tatabánya – feldolgozott anyaga teljes mértékben alátámasztani látszik a déldunántúli megyeszékhely eredményeit.⁶

Kaposvárt lakosainak száma (közel 70 ezer fő) és fekvése (a Balaton és a nyugati határszélek viszonylagos közelsége) ideális kutatóhellyé tette az ezredvégen⁷. Előnyét az csak tetézte, hogy a kutatónak a vizsgált korcsoportthoz tartozó leánygyermek és annak kiterjedt – az ifjúsági kultúra legkülönbözőbb csoportjait képviselő – baráti köre nem csak a beépülő/résztevő megfigyelést tette lehetővé, de ezek a fiatalok a felmért téma legjobb ismerőiként igen hatékony segítőknek és egyben ideális kontrollcsoportnak bizonyultak.

A fiatalok – értem alatta a 12-30 éveseket – életében, mindennapjaiban a zenének élet- és szemléletmód-meghatározó szerepe van. Üzeneteket, életérzést, ideológiát közvetít, az előadók/közreműködők – a zenekar, az énekes, a DJ vagy a mixmester – pedig mintát kínálnak. A felnőttkor határán lévő 17-18 éves fiatalok egyrészt mintakövetők,

---

Az alapsokaság – a hét kaposvári középiskola harmadik és negyedik osztályos diákjai életkorát és a munkamegosztásban elfoglalt helyét tekintve – homogén volt. A minta nagysága – 454 fő értékelhető válasza – a középiskolások öt százalékának felelt meg (kivéve a képzésben résztvevő 9109 diákra). A harmadik és a negyedik osztályos tanulók számarányát tekintve kb. tíz százalékát tette ki a felmérés. Az osztályok kiválasztásánál lényeges szempont volt, hogy a korábbi adatközlők osztályközössége helyet kapjon a felmérésben. Egy-egy iskolán belül is azonos betűjelű osztályokat mért fel a kérdőív. Csak indokolt esetben módosultak a szempontok: nem volt párhuzamos osztály vagy eltérő szakképzettséget kínált. A négy gimnáziumban és a három szakközépiskolában elvégzett felmérés kérdőíve 67 kérdéscsoportot és három időigényes táblázatot tartalmazott, zömében zárt kérdésekkel és több válaszadási lehetőséggel. A zárt kérdéssort – ahol indokoltnak véltük – kiegészítettük egy nyílt kérdéssel, az ún. „egyéb” válaszadási lehetőséggel, amellyel a legtöbb esetben éltek is a megkérdezettek. Egy-egy választ értékelni, minősíteni, becsülni, rangsorolni kellett. Esetenként mintát adtunk, magyarázatot fűztünk a feltett kérdésekhez.

⁵ Az OKTK Közalapítvány által támogatott kutatás témája: *A mai magyarországi és az erdélyi fiatalok életmódja, kultúrája. Ifjúsági csoportkultúrák. A téma kutatásának kiterjesztése. A kutatás ideje 2001. szeptember – 2002. december volt. A kutatópontok kiválasztása esetleges volt, a vizsgálatokra fiatalokat, mind a terepet, mind a korosztályt jól ismerő egyetemistákat és PhD-hallgatókat nyertünk meg. A kutatás helyszínei: Pápa, Tatabánya, Csíkszereda és Székelyudvarhely. A tanulmányok elkészültek, az értékelések, valamint az összehasonlító elemzések – tanulmány formájában – 2003 elején lezárulnak.*

⁶ Ennek vázlatos összegzését a tanulmány végén ismertetjük.

⁷ A kisebb település kevés, a lényegesen nagyobb – mint például a főváros – már-már értékelhetetlen adatmennyiséget kínált volna az egyszemélyes kutatás számára.

másrészt a fiatalabb korcsoportok számára mintaadók. Már képesek önálló véleményformálásra – például rólunk szülőkről, tanárokról, önmagukról és kortársaikról –, és az oktatási intézményekben nagy számban és könnyen elérhetők. Mindennapjaikban – a tanuláson és a zene szeretetén túl – a szórakozás, az aktív és a passzív szabadidőtöltés különböző formái, valamint a barátság és a szerelem központi helyet foglal el.

Minthogy e korcsoport minden tagja – ahol és amikor lehet – zenét hallgat, a fiatalok kultúrája a zene mentén strukturálódik. A zene – amely már az ötvenes-hatvanas évektől egy önálló ifjúsági kultúra kialakulásához vezetett – ma is megosztja az egységesnek látszó ifjúságot. Olyan – egymással többé-kevésbé rokon vagy éppen szemben álló – csoportosulásokat képez, amelyek egymástól eltérő kultúrájú – vélt vagy valós – közösségeket eredményeznek. Azok pedig befelé erős „mi”-tudattal rendelkeznek, ugyanakkor kifelé – a külső szemlélő számára is jól kódolható módon – megkülönböztető jegyekkel bírnak. A tárgyalt kutatás feladata az azonosító és a megkülönböztető jegyek rögzítése és kódolása volt.

Mind az interjúk, mind a kérdőívek – nagy vonalakban – azonos kérdéscsoportokat vizsgáltak. A demográfiai adatokon túl a kutatás tárgya volt a családi háttér (a család szerkezete, a szülők iskolázottsága, foglalkozása, vagyoni helyzete), a társas kapcsolatok (nemzedéken belül és nemzedékek között), a környezethez való viszony (más népek, nemzetiségek, kisebbség, vallás, más csoportosulások), a szabadidő eltöltésének módja (aktív és passzív, érdeklődési körök: sport, film, zene, szórakozás, hobbi), az egyéni motivációk (problémamegoldás, a menekülés útja, káros szenvedélyek, vallási beállítottság, környezeti hatások), valamint a jövőkép. Feltérképeztük a város szórakozó- és gyülekezőhelyeit, felmértük azok belső kialakítását, a szolgáltatások körét, színvonalát, a közönség összetételét, valamint a szórakozás funkcionális és tartalmi jegyeit. A szórakozás eszközei – a zene, a szöveg, a tánc, az öltözködés-külső megjelenés, a kiegészítők és egyéb kellékek, a fogyasztási szokások – és a résztvevők viselkedési kultúrája a fiatalok gondolkodásmódjáról, érték- és normarendjéről kínált értékelhető adatokat, információkat.

Az elemzés többszintű volt. Az adatokat csoportok szerinti bontásban, továbbá lakóhely, iskolatípus és nemek szerint is elemeztük. Az egyes ifjúsági csoportok az így kapott adatok – a csoportstruktúrák elemeinek hasonlósága, rokonsága – alapján összevethetők, és nagyobb egységekbe, rokon csoportokba és családokba sorolhatók.

A tipológiai összehasonlításhoz a kérdőív egyik táblázatának – a megkérdezettek csoportokról alkotott véleményének – eredményei voltak az irányadók. A zenei irányzatok alapján elkülönített csoportok mellé azonos tulajdonságokat rendeltünk (melyek a terepmunka során kristályosodtak ki). Az egyes tulajdonságok említési gyakoriságait táblázatba foglaltuk, s az ily módon mátrixba rendezett adatsorból klaszteranalízis segítségével egy nagyon egyszerű ábrát, ún. dendrogramot nyertünk. Viszonypárokat állított fel, melyek „egyesülése” különböző lépésben kezdődött el. Így rajzolódtak ki az egymáshoz közel, ill. az egymástól távol álló csoportok. A klaszteranalízis eredményei megegyeztek a terepmunka eredményeivel.

A feldolgozás az egyént meghatározó tényezőkből kiindulva a baráti és a partneri kapcsolatok bemutatásán át a csoportosulások, ill. a csoportképző tényezők leírásáig terjedt. A vázlatos zenetörténeti és társadalomtörténeti áttekintést az egyes csoportok szórakozóhelyeinek és öltözködési szokásainak bemutatása követte. Majd oppozíciós párok felállításával/segítségével a modellált mai ifjúsági csoportkultúrák összehasonlítását a felmérés helyszínéül szolgáló hét középiskola adott szempontok szerinti elemzése zárta. A fiatalok csoportjainak bemutatása egyazon ismérvek mentén történt. Vizsgáltuk a zenét, mint csoportképző tényezőt, a szórakozás formáját, a családi háttérrel, az iskolatípust, a társas kapcsolatokat, az érdeklődési kört, a vallási hovatartozást, az aktív és passzív szórakozási formákat, a jövőképet, az előítéleteket, valamint a csoportok egymásról alkotott képét⁸. A kutatás hozadékát – a szaknyilvántartásba vett, rendkívül gazdag adatári, fotó- és hangtári anyagot – a kaposvári megyei múzeum őrzi⁹.

Az előzőekben már jelzett – a ma divatos rock alapú zene, a rap, a pop és a techno – zenei stílusok mentén felmért fiatalok nyolcvan százaléka a Kaposváron rögzített (de Amerikában és Nyugat-Európában is jól ismert¹⁰) ifjúsági csoportok valamelyikébe besorolható. E csoportosulások a következők: rockerek (21 %), metálosok (4 %), alternatívok (8 %), punkok (2 %), szkinhedek¹¹, rapperek (4%), deszkások¹², diszkósok (21 %), raverek (2 %) és house-osok (18%). És bár számuk, összetételük a kutatás helyszínétől és idejétől függően változhat, módosulhat, de csoportjellegük, csoportismérveik jobbra mindvégig ugyanazok maradnak.

Feltétlenül szükséges azonban kihangsúlyozni, hogy a fiatalok elkülönülő csoportjainak kultúráját – szemben a társadalomtudományokban meghonosodott „szubkultúrával”

⁸ Ez utóbbiak elemzése nagyon tanulságosnak bizonyult.

⁹ Az anyag a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága (SMMI) Néprajzi Osztályán került nyilvántartásba, megőrzésre.

¹⁰ A Kaposváron rögzített csoportok nyugat-európai és amerikai meglétéről tájékoztat többek között a Daly, Steven – Wice, Nathaniel által szerkesztett kiadvány, az „Alternatív kultúra. Ami a '90-es évekről tudni érdemes” (Biográf, Budapest, 1996). A kaposvári kutatások anyagának megjelenését követően adták ki Bécsben Grobeger, Beate – Heinzlmaier, Bernhard könyvét „Jugendkultur” (Wien, 2002) címmel. Ez a kötet tematikus bontásban mutatja be a ma Bécsben/Ausztriában fellelhető ifjúsági kultúrákat/csoportokat. A hip-hop kultúrát, a technosokat, a metálosokat, a gördeszkásokat, a szkinhedeket, a punkokat. Az utóbbi évtized zenei stílusirányzatait tárgyalja a Larkin, Colin által szerkesztett „Encyclopedia of Popular Music” (Macmillan, London, 1996) című munka, valamint Kömlödi Ferenc – Pánczél Gábor „Memnyek kapui (az elektronikus zene évtizede)” (Budapest, 2001) címmel megjelent kiadvány.

¹¹ Egyedül a szkinhed fiatalok (a helyi katolikus gimnázium negyedik osztályos fiú tanulójának 80 %-a) tagadták meg a kérdőív kitöltését. Számuk a városban – az interjúk adatai alapján – kb. 50-150 főre becsülhető attól függően, hogy a kemény magról, vagy a velük csupán szimpatizáló, esetleg őket dívatból követő fiatalokról van-e szó.

¹² A deszkások csoportjellege éppen a kutatás ideje alatt bontakozott ki. A velük készült beszélgetések is azt igazolták, hogy az „igazi deszkások” elsősorban nem a zene, inkább az extrém sportok mentén csoportosulnak.

– a kutató olyan egymás mellett élő, azonos időben létező és azonos értékű kultúrákként értelmezi, amelyek együttesen alkotják a mai ifjúsági kultúrát. E csoportosulások pedig mintegy „előszobái”, „gyakorló terepei” a fiatalok későbbi pártosodásának, ideológiai elkülönülésének.

Az eltérő módon élő és gondolkodó, a jelenhez és a jövőhöz különböző módon viszonyuló, a nem egységes norma- és értékrendszerű csoportok/csoportosulások már külső jegek alapján is megfigyelhetők, beazonosíthatók. Különbözőek a szórakozási szokásaik, külső megjelenésük, másként viselkednek, és nem azonosak fogyasztási szokásaik sem.

A fiatalok által hallgatott zene más-más típusú szórakozóhelyekhez kötött, a szórakozók külseje – haja, ruhája, cipője, sminkje, ékszerei és egyéb kiegészítői – pedig a csoportelvárásokhoz alkalmazkodik. A szórakozó- és gyülekezőhelyek a kutatás szempontjából a legjobb választásnak bizonyultak. Az ott hallgatott zene meghatározza a szórakozás és a tánc formáját, az ott kínált ital, cigaretta, drog befolyásolja a fogyasztást, hat káros szenvedélyeikre, az alkalom pedig az ismerkedésre, a baráti és a partneri kapcsolatok kialakítására, ápolására ad módot. Viselkedési szokásaik gondolkodás-módjuk közvetítői, amelyre hatással van az általuk választott zene szövege, üzenete.

A különböző ifjúsági csoportokhoz tartozó fiatalok családi háttere, szűkebb és tágabb környezete, a média, a piac, az üzlet ugyan befolyásolja életstílusukat, értékítéleteiket – amelyek bizonyos sémák mentén rögzíthetők –, ám a velük hasonló korúak, az általuk választott – kisebb-nagyobb – közösségek (baráti körök, partneri kapcsolatok, osztályközösségek, zenei stílusirányzatok mentén szerveződő csoportosulások) hatása ennél is erőteljesebben érvényesül.

Nem hagyható figyelmen kívül a divat gyors változása sem, amely – mint tudjuk – nem csak a külsőségekre, a viselkedésre, a fogyasztási szokásokra van hatással, de a gondolkodásmódra is. A divatnak köszönhetően például a rap napjainkban (szemben a kaposvári kutatások idején tapasztaltakkal) divathullámként ismét erőteljesebben van jelen, a rave pedig mind zenei stílusban, mind képviselői által divatjamúlt stílusirányzattá lett. A deszkás öltözet egyre nagyobb tömegeket hódít meg, még akkor is, ha e stílusirányzat képviselői nem elsősorban zenéhez, mint inkább képviselői életformához kötöttek. Nő a technot, a progresszív elektronikus zenét kedvelők tábora is. Mind egyre újabb zenei stílusirányzatok és csoportosulások alakulnak, ugyanakkor némelyek összeolvadnak, súlyuk csökken.

Szándékaink ellenére e tanulmányban csupán néhány kiragadott példával van módunk illusztrálni az elhangzottakat. Az öltözet¹³ az öltözetrészek speciális elrendeződéséből és különbözőségéből tevődik össze. Ha az öltözetet egy csoport írja elő divat formájában, viseleti tényé válik, valamely közösség megkülönböztető jeleként funkcionál. Az itt mellékes, hogy a mesterséges viseletet specialisták dolgozták-e ki, vagy az csupán egy egyszerű öltözeti megoldás széleskörű elterjedése. A viseleti rend-

---

¹³ Erről bővebben lásd a Klaniczay Gábor és S. Nagy Katalin válogatta és szerkesztette tanulmánykötetet „Divatszociológia” címmel (I-II. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest, 1982).

szer – érték. Önmagában nem több, mint forma. Értékét az elfogadás vagy az elutasítás mértéke határozza meg. Az öltözködés pedig kulturális szimbólum. A testi szimbólumok olyan készlete, amely üzenetek közvetítésére jött létre. Beletartozik a hajviselet, a díszek, a felékesítés és a csonkítás is. Szabályainak elsajátítása a gondolkodás és a viselkedés szabályainak elsajátításával együtt megy végbe. A divat hat a gondolkodásra, az életformára, az ízlésre és a legkülönbözőbb kulturális termékekre. Ilynek például a használati tárgyak, a kozmetikai cikkek, az autómárkák, az időtöltés, a társalgási témák, az érintkezési formák, a beszédfordulatok, a világnézetek vagy a stílusok. A felszín alatt végbemenő kulturális változásokat tükrözi a divat. Olyan szokás, amely a szokástól való eltérésnek álcázza magát, ösztönzője a polgárság növekvő mértékű szabadideje és vásárlóereje. Az átlagember az ízlést helyettesíti vele. Terjedését – a piacutatók segítségével – divatfotók, divatlapok, kommunikációs csatornák teszik egyszerűvé és automatikussá. A különböző gazdasági-társadalmi csoportok fogyasztói a divatot egyidőben veszik át, és elméletileg – a modern és a klasszikus stílusok széles skálájából – szabadon választhatnak személyes ízlésüknek és fizikai adottságuknak megfelelően. A divat hatására az információk átszivárgása vertikális, társadalmi réteghatárokon keresztül halad, és nem horizontális, mint a viseletben.

A haj, a ruha, a cipő anyaga, formája, márkája, színe az öltözködés azon elemi alkotórészei, amelyek már társadalmi jelentést hordoznak. A haj és a test egész felülete – függetlenül a fiatal családi vagy társadalmi helyzetétől – a legkisebb anyagi ráfordítás mellett is – viszonylag tartós megkülönböztető eszköz. Közismert, hogy a rockerek hosszú haja – hippy örökségként – a tiltakozás és a szabadság jelképe, hogy a punkok színes taréja a lázadás, a polgárpukkasztás egyik kifejező eszköze. A szkinhedek tar feje a militáris jelleg kiemelésére szolgál emellett, hogy annak gyakorlati funkciója is van: nem lehet belekapaszkodni. De csoportjellemző lehet a tetovált lapocka, boka, kar, váll vagy hát, a tetoválás formája és mérete. Ismertető jegy az ékszer, a piercing orrban, fülben, szájban, nyelvben, szemöldökben vagy akár a lágyékban, a nemi szerveken. A fiatal csoport-hovatartozásáról árulkodhat a cipő formája, márkája, a fűző színe, utalhat rá a mesterséges barna bőr, a beteges fogyókúrázás vagy bizonyos sportok űzése. A jelek, az ábrák, a graffiti, a szimbólumok a csoportjelleg beszédes formái. Így megkülönböztető és ismertető jegyként szolgál például a béke vagy az anarchia jele, a turul, a kettős kereszt, az Árpád-sáv, a fordított kereszt vagy a pentagramma. A belső értékek olykor szükségképpen külső megerősítést is kapnak, máskor a drága, az extrém, az egyedi külső kevésbé tartalmas belsőt takar. Árulkodó jel lehet az üdvözlési mód, a magatartás. És így tovább.

Az eddigiekben azt állítottuk, hogy az egyes csoportok a zene stílusirányzatai mentén modellálhatók. Hogy ne csak a formai jegyek, de a tartalom is megjelenjen anyagunkban, utalhatunk itt például a fiatalok által kedvelt zene és az azt kísérő szöveg kapcsolatára. A zene szövege üzeneteket közvetít. Ám az egyes csoportok életében a kettő viszonya nem azonos. Az ideológiai alapon szerveződő csoportok – mint például a szkinhedek, a punkok vagy a rapperek körében – a szövegnek meghatározó szerepe

van. A szkinhed fiatalokra – a család anyagi helyzetétől függetlenül – alapvetően hatással van a neveltetés, a szülők-nagyszülők ideológiai beállítottsága. A punkok általában azok a szegényebb, csonka család gyermekei, akik e stílusirányzatot vonzóknak tartják. Akik folyamatosan láznak, és a lázadás e formáját választják. Mindkét csoportnál a zene a szöveg alá rendelődik, csupán másodrangú. A rap az amerikai feketék kultúrájának közvetítője – a hip-hop kultúráé – táncukkal, a breakkel. Meglehetősen sajátos előadásmódjuk is az ún. „szövegelésükkel és rímfaragásukkal”. Ugyancsak jellemzőek az általuk űzött sportok (kosárlabda, bicikli, gördeszka, görkorcsolya), és művészi kifejező eszközük: a graffiti, a falfirka. A rockerek, a metálósok és az alternatív fiatalok csoportjainál a zene és a szöveg egyenrangú. A pop szövege „feledhető”, ideológia- és politikamentes. A house-zenét olykor néhány szavas/soros szöveg kíséri csak. A house kultúrára a pénzközpontúság, a legújabb divat követése jellemző, a drága, a márkás, az extra, az extrém igénye meghatározó. Jelszavuk a „carpe diem”, az „élj a mának”. Köreikben fordul elő legmagasabb arányban a kábítószerélvezet. E költséges szórakozási szokásokat képviselő fiatalok anyagi helyzete azonban korántsem egyseges. Részben az úgazdag, sikeres vállalkozók gyermekei tartoznak e csoportba, de soraikban jelen vannak a kevésbé jómódú szülők gyermekei is (például Kaposváron az építőipari szakközépiskola diákjai). Ők az életvitelükhöz szükséges pénzt úm. „másként szerzik meg”, teremtik elő. Ez utóbbit nem vizsgálta a felmérés.

A zene mentén szerveződő ifjúsági csoportosulások nem csupán önmagukban érdekesek. Lényegesebb e csoportok gazdasági – társadalmi vetülete. Az e csoportokhoz tartozó, különböző korú és nemű, családi háttérű, anyagi helyzetű fiatalok gondolkodásmódja, viszonya az anyagi javakhoz, az érzelmi gazdagsághoz, véleménye a saját és az idősebb generációról. Eltérő módon értékelik, minősítik, ítélik meg egymást, a másik csoport kultúráját. Csoportokra jellemző módon különbözik a másság tolerálása, elfogadása vagy elutasítása is. Más a viszonyulások mértéke is. A felmérés egyik negatív eredménye az előítéletek nagyfokú megléte, amelyek szinte csoportosulásoktól függetlenek. Miképpen az idősebb generáció többsége, úgy a fiatalok sem toleránsak a mássággal, de egymással szemben sem.

A csoporttértekkel való azonosulás – olykor szerencsére – nem azonos mértékű. Részben a divatnak, kisebb részt a környezeti hatásoknak köszönhetően a fiatalok közül néhányan „csapódnak” egyik csoporttól a másikig. Így lett abból a diszkós fiúból divatszkinhed, aki számára a külső megjelenés, a közösséghez tartozás tudata fontosabb, mint az ideológia. Vagy house-os az egykor rapper lány, akit baráti köre „csábított át” e csoporthoz, ám gondolkodásmódjában nem azonosult teljes mértékben az újonnan vállalt „közösséggel”.

A csoporthoz tartozás külső jegyei olykor könnyen, esetenként nehezebben azonosíthatók be. Máskor a csoportjegyek egy-egy eleme utal csak a fiatal hovatartozására. Legegyszerűbb a punk, a szkinhed vagy a rapper fiatal felismerése. Azoké a csoporttagoké, amelyeknél a külső jegyek egyértelműen árulkodnak ideológiájukról. Az alternatívok csoportja például lényegesen nehezebben felismerhető és kutatható, hiszen meglehető-

sen zárt, nem elsősorban külsőségekben, mint inkább gondolkodásmódban, értékrendben elkülönülő közösség az övék. Baráti társaságuk szinte családias jelleget ölt, csoportosulásaikba csak ismerősök/barátok révén lehet bekerülni. E csoport tagjai elsősorban az értelmiségi középosztály gyermekei, akikre a magas fokú intelligencia, a tolerancia, a művészetek iránti érdeklődés jellemző. Gondolkodásmódjuk liberális, kozmopolita. A belső értékeket tartják fontosnak, és azok nem kapnak feltétlen külső megerősítést.

A bevezetőben már utaltunk arra, hogy a kaposvári kutatást kiterjesztettük egyrészt Magyarország más városaira, másrészt Erdélyre (és amelyet 2002. végén zártunk le). A kaposvári terepmunkák óta eltelt öt év. Az időbeni eltolódáson túl a térbeni különbözőségekkel is számoltunk. Az esetlegesen kiválasztott kutatópontok eltérő földrajzi – gazdasági – társadalmi adottságokkal rendelkeztek. Ám az alkalmazott kutatási szempontok azonosak voltak a terepen már sikeresen kipróbált és a gyakorlatban bevált kaposváriakkal. Megegyeztek a kutatás témakörei is. A négy kutatóhelyen reprezentatív kérdőíves felmérést nem végeztünk, csupán néhány középiskola írásbeli válaszaira támaszkodtak a kutatók, mintegy kiegészítve azokkal a szóbeli kikérdezést. Annak célja csupán az általános tájékozódás, az ifjúsági kultúra jobb átláthatósága volt. A négy kutatóhelyen végzett vizsgálatok – szóbeli kikérdezés és résztvevő megfigyelés – eredményét, ill. annak rövid összegzését itt tesszük elsőként közzé.¹⁴

A Pápán¹⁵ és Tatabányán¹⁶ kutatók – két néprajz szakos egyetemi hallgató – 40, ill. 38 interjút készítettek, zömében 16-26 éves fiatalokkal. Az megkérdezettek itt is – a ka-

---

¹⁴ *A gyűjtött anyagot – az interjúkat és az írott dokumentumokat –, valamint a kutatási eredményeket feldolgozó tanulmányokat Kaposváron őrizzük és vesszük nyilvántartásba a megyei múzeum néprajzi gyűjteménye részeként.*

¹⁵ *Pápán Reidmár Linda, az ELTE-BTK harmadéves néprajz szakos hallgatója végzett kutatásokat 2001 októberé és 2002 júniusa között. Pápa nagy múltú és jó hírű gimnáziumaival – elsősorban a Dunántúlon, de az országban is – jelentős vonzerőt gyakorol az ott tanulni vágyókra. Iskoláiba mind a Felvidékről, mind a Tiszántúlról érkeznek diákok. Egykori iskolavárosi rangját elsősorban a Református Kollégium és a teológia adta. Ma számos középiskolájában különböző irányú képzés folyik. Hiányossága e városnak, hogy felsőfokú oktatási intézménnyel nem rendelkezik. 34000 fős kisváros, a helyi tizenévesek száma pedig mindössze 3771 fő. A „pezsgő ifjúsági élet” Pápara nem jellemző, bár a kisváros számos amatőr művészeti csoportnak ad otthont. Szórakozóhelyei elsősorban a diszkók, ill. az ún. „beülő kocsmák”.*

¹⁶ *A tatabányai kutató Panyik Kata, az ELTE-BTK negyedéves néprajz szakos hallgatója. A kutatás ideje: 2001. november – 2002. július. Tatabánya 1950 óta Komárom-Esztergom megye székhelye, Budapesttől 70 kilométerre. A város kedvező fekvése – az M1-es autópálya mellett, a Budapest-Bécs vasútvonalon – és a szlovák határhoz való közelsége előnyös adottságnak bizonyult a kutatás szempontjából is. A fiatal város – a 19. század végén megindult bányáipari tevékenység eredményeként – lakosságának létszáma mára majd 72 000 főre duzzadt. Tatabányára – a bányák bezárását követően (1987) – 31 külföldi érdekeltségű gazdasági társaság települt, a város ipari parkká lett. 9 középiskolájába 3554 tanuló jár, közülük majd fele ingázik, ötöde kollégiumban lakik. 1992-től itt működik a Modern Üzleti Tudományok Főiskolája. Tatabánya legnagyobb számú etnikai kisebbsége a – két nagy tömbben élő – cigány lakosság. A város jelképe a turul.*

posvári tapasztalatokhoz hasonlóan – hevesen tiltakoztak a „csoportba rendezés”, a kategorizálás, a beskatulyázás ellen. Ám – ennek ellenére – a beszélgetések során az adatközlők csoportjellege, más csoportokhoz való viszonyulása, önmaguk és mások megítélése egyértelműen a felszínre került. Így besorolásuk nem okozott gondot a kutatóknak. Csoportjellegük már a külsőségekben is egyértelműen megnyilvánult, bár többségük véleménye szerint a külsőnél a fiatalok gondolkodásmódja lényegesebb szempont. Eltérő szemléletmód jellemzi az egyes csoportokat. Általános az a tapasztalat is, hogy a fiatal tizenévesek még nyitottak, de az életkor növekedésével érdeklődésük, mindenekelőtt nyitottságuk arányosan csökken.

A pápai ifjúsági kultúra – az ott kutató véleménye szerint – két nagy csoportra bontható: a domináns és a nem domináns „szubkultúrákra”. Ez utóbbit réteggként vagy ellenkultúráként aposztrofálja. Az előző – létszámában is nagyobb – csoportba a diszkósok és a rapperek tartoznak. A diszkózene tömegeket mozgat meg, a piac és a divat (a tömegkommunikációs eszközökön át) a diszkósokat szolgálja ki. Ők a legújabb trend követői, számukra az önazonosság kialakítása szükségtelen, kultúrájukban a zene másodlagos szerepet kap. Elsődleges csoportképző tényező a divat. A rappereket – ezen túl – sokoldalú tevékenységük is összeköti. Mindenekelőtt a zene, a hip-hop kultúra, művészetük: a graffiti, táncuk: a break, valamint a széles skálán mozgó küzdő- és extrém sportok. A kész mintákat átvevők számára a piaci szféra követhető életstílusbeli, öltözködésbeli megoldásokat kínál. Ezzel szemben a réteggként képviselői – a rockerek, a punkok, a szkinhedek és az alternatívok – a pápai kutató véleménye szerint nem mozgatnak meg akkora tömegeket. Eltérő módon, de lázadnak a fennálló rendszer vagy annak képződményei ellen. Önazonosságuk keresése, a másság kialakítása jellemzi őket. Ellenkultúrákként működnek, ahol a fő csoportképző tényező a zene. Csupán egy olyan ifjúsági csoportosulás van Pápán, amely a kaposvárihoz hasonló ugyan, de „kiforrottságában” vele nem teljesen azonos: az alternatívoké. Ennek oka – a terepen dolgozó szerint – egyrészt a felsőoktatási intézmények hiánya, melyek „melegágyai” lehetnének e stílusirányzatnak. Másrészt a kisváros csekély számú és egyoldalú szórakozási lehetőséget kínál, amely szintén e stílusirányzat ellen hat. Az alternatív klubok ugyanis a zene és a szemléletmód elsődleges közvetítő csatornáit.

A pápai kutatás eredményei jelentős mértékben egyeznek a kaposvárival, a megkérdezettek gondolkodásmódja is azonos vagy nagyon hasonló. E kutatás is alátámasztja az állítást, miszerint az egyes csoportkultúrák azonosító és megkülönböztető jelei, jegyei viszonylag állandóak a kutatás helyétől és idejétől függetlenül is.

Az előbbiekkal ugyancsak nagymérvű hasonlóságot, azonosságot mutatnak a tatabányai eredmények. Olykor még a válaszok is szinte azonosak.¹⁷ A csoportok egymást itt is kemény kritikával illetik, a másik negatív tulajdonságait emelik ki. Tatabányán

---

¹⁷ Természetesen az interjúk teljes anyaga a témavezető (és az érdeklődők) rendelkezésére áll, így azok hitelessége dokumentált.

a fiatalok csoportosulásai ma a következőképpen alakulnak: legnagyobb számban a rockerek és a metál-osok, valamint a diszkósok és a hosue-osok vannak. Köszönhető ez a városban elérhető számos szórakozóhelynek és szórakozási alkalomnak. Tatabányán a rockzene rajongói számára évente több alkalommal szerveznek fesztiválokat, emellett más nagyobb városok – például Budapest vagy Győr – szórakozóhelyei is könnyen elérhetők. A városban ugyancsak jelen vannak a hip-hop kultúra követői, a rapperek, a ma már kevésbé lázadó, de külsőségeikben még megbotránkoztató punkok, valamint (1990-től) a hungarista és (1997-1998-tól) a neonáci nézeteket valló szkinhed fiatalok. A fiatalok e csoportjai – az adatok alapján – külsőségeikben nem vállalják szkinhed mivoltukat, ennek ellenére Tatabánya – feltehetően a turul emlékmű miatt – és Komárom – elsősorban földrajzi fekvése miatt – máig szkinhed bázisként működik. A hungarista szkinhed fiatalok koncertekre más városokba is eljártak/eljárnak, így Budapestre, Debrecenbe, Egerbe, Győrbe. Az újfasiszták titokban eldugott helyeken, félreeső kocsmákban gyülekeznek, ahol karlendítéssel köszönnek. A kaposvári kutatások óta eltelt időszak – öt év – alatt a house-zene mindinkább populárisabb lett. A rave nagymértékben veszített népszerűségéből, szinte teljesen eltűnt. A kevésbé populáris house továbbra is klubjellegű maradt, képviselőik – az „igazi house-osok” – kedvelt szórakozóhelyeikre, elsősorban Budapestre, nyáron Siófokra járnak. Az elektronikus zenék kedvelői között – a korábbi house-kultúra populárisabbá válásával – új zenei irányzatok jelentek meg, melyeket a kutató egy csokorba gyűjtött, és „underground” zeneként jelölt. Ennek elérhetősége még korlátozott. Szórakozóhelyeik elsősorban a fővárosban találhatóak, az információkhoz Interneten férnek hozzá képviselőik. Partijaikra jellemző a drogfogyasztás, résztvevőikre a legújabb divattrend követése és a pénzközpontúság.

A két erdélyi – a csíkszeredai¹⁸ és a székelyudvarhelyi¹⁹ – kutató tudományos gyűjtő, feldolgozó és bemutató tevékenysége némileg eltér a hazaitól. Az eltérések okai több szempontból is magyarázhatók. Az erdélyi kutatók másként gondolkodnak, más

¹⁸ Csíkszeredán Ferencz Angéla PhD-hallgató vizsgálódott – 2001 novembere és 2002 júniusa között – a kaposvári ifjúsági kutatásokból kiindulva, azonos témakörben, kiemelve a helyi, a lokális specifikumokat, sajátosságokat. A kiegészítő – kérdőíves – felmérés itt is csupán az általános tájékozódást szolgálta, a megkérdezettek között a helyi középiskolák néhány osztályközössége szerepelt. 18 hosszabb interjú készült az ott élő, tanuló középiskolás fiatalok körében. A kutató ügyelt arra, hogy megszólaljanak anyagában a klasszikusan kinyúltság reprezentánsai is. Az átlagéletkor 21 év (15-25 éves korig), két fő 30, ill. 37 éves, vállalkozó és újságíró. Informális beszélgetések során további 10 adatközlő nyilatkozott, akik anyagát azonban hanghordozón nem rögzítette a gyűjtő, csupán feljegyzéseken dokumentálta az elhangzottakat. A résztvevő megfigyelés helyszínei a város meghatározó szórakozó- és a gyülekezőhelyei voltak.

¹⁹ A székelyudvarhelyi kutató – Sólyom Andrea PhD-hallgató – 2001. február és 2002. november között végezte terepmunkáját a kaposvári anyag alapján, egyeztetett koncepció szerint. Szociológiai, minőségi módszerekkel dolgozott, úgy mint résztvevő megfigyelés, 19 egyéni és csoportos félstrukturált interjúkészítés, valamint dokumentumelemzés. Az interjúalanyok részben a székelyudvarhelyi fiatalok ismert csoportjainak képviselői – rockerek, alternatívok, diszkósok –, részben egyik csoporthoz sem tartozók – blues-t

szemléletmóddal közelítik meg a kutatási témát. Mások kutatási módszereik is (részben antropológiai, részben szociológiai szemben a hazai kutatók etnográfiai módszerével). A Magyarországtól eltérő közegben élnek. Objektív és szubjektív okokból is viszonylag kevesebb idő állt rendelkezésükre. Egymással és a témavezetővel drótpostán érintkeztek, a személyes kapcsolat hiánya, az adatközlők alacsonyabb száma (mintegy fele a pápai és a tatabányai interjúalanyoknak) is magyarázhatja a különbözőségeket. A Magyarországtól eltérő kutatási eredmények fő oka azonban – vélhetően – az, hogy Erdély e keleti, délkeleti peremén a Nyugat-Európából érkező, a fiatalokra ható divattrendek (akár öltözködésben, akár életvitelben, gondolkodásban vagy szemléletmódban) jobbra a Magyarországon (és/vagy Kolozsváron) tanuló/dolgozó fiatalok közvetítésével jutnak el. E csoportkultúrák összessége még nem talált megfelelő táptalajra a Székelyföldön. Valójában még azt sem tudjuk, hogy például a Duna-Tisza közén, vagy a Tiszántúlon milyen hatás éri a fiatalokat. Ám az bizonyos, hogy Székelyföld keleti peremén az ifjúsági kultúra nem teljesen azonos az itthon bemutatottal. A fiatalok csoportosulásai csirájában ugyan már rögzíthetők, azok kisebb léptékben már fellelhetők (például a rockerek, a diszkósok, a rapperek és a house-osok), ám markáns elkülönülésről ott még nem beszélhetünk. A szkinhedek, a punkok és a mi fogalmaink szerint elkülönülő alternatívok nyomát – legalábbis a két kutató – nem tudta kimutatni. Mindkét erdélyi anyag csak általában foglalkozik az ifjúsági kultúrával, annak Kaposváron vizsgált szegmensével, de – a megadott szempontok szerint – nem elemzi az egyes csoportosulásokat.

Csikszeredát,²⁰ a terepet jól ismerő kutató munkájában elsődleges szempont a fiatalok által használt tér strukturálása. A zenei irányzatok alapján fellelt csoportok száma – a kaposvári eredményekhez képest – kisebb, az egyes csoportok kevésbé elkülöníthetők, körvonalazhatók, a fogalmak itt-ott összemosódnak. A kutató mindezt több

---

kedvelők –, helybéli és vidéki diákok – voltak. Az interjúalanyok között szerepelnek még a helyi média képviselői, programszervezők, kocsmafenntartók. A résztvevő megfigyelés elsősorban a város kocsmáinak feltérképezését szolgálta. Kérdőíves felmérés – egy végzős osztály kivételével – itt sem készült. Így reprezentatív felmérés hiányában az adatok természetesen nem egy egész korosztályról vagy városról, inkább a vizsgált kiscsoportokról adnak átfogó képet. A gyűjtés szempontjai: a kutató lényegesnek tartotta kihangsúlyozni az otthon töltött éveket, az eddig bejárt iskolai életutat, jövőstratégiákat, a szabadidős tevékenységeket, mint a szórakozás, a zenehallgatás, az öltözködés. Célcsoportjai a tizenhat-huszoneves fiatalok voltak, ezen belül pedig a fiatalok helyzetére, életstílusára, cselekvési mintáira fektetett fő hangsúlyt. A kutatás eredménye egy esettanulmány, amely két fő fejezetből áll. Az első a szocializáció folyamatában lévő ifjúság letapogatása, a második – talán kevésbé kidolgozott – a tizen- és huszoneves fiatalok csoportjainak feltárása, kultúrájának vizsgálata a zenei stílusirányzatok, valamint a szabadidőöltés mentén.

²⁰ Csikszereda a Keleti Kárpátok hegyvonulatában, a Csiki medencében, az Olt folyó partján fekszik, Budapesttől 740 kilométerre. Közele nagyobb városok: Brassó (101 km), Kolozsvár (267 km) és a főváros, Bukarest (272 km). 1968 óta Hargita megye székhelye. Lakosságának száma közel 46 000 fő. A lakosság háromnegyede magyar anyanyelvű (74 %), 0,5 % a roma lakosok aránya. A megyeszékhely a régió tanulói és az aktív munkaerő számára vonzerőt jelent. A munkanélküliség Csikszeredán 2001-ben az

szempontból is magyarázza. Egyrészt oka lehet, hogy a nyugati, ill. a nagyvárosi irányzatok (itt elsősorban a Kolozsváron és Budapesten tanuló, esetleg dolgozó, de több-kevesebb rendszerességgel hazajáró diákokra gondol) még nem érték el a várost. Másrészt a fiatalok többsége a tömegkommunikációs eszközökön át közvetített zenére szórakozik, és az ott közvetített kulturális minták szolgáltatnak számára alapot. Az ízlés- és a stílusmeghatározó – a gondolkodást, a cselekvést, a külsőségeket befolyásoló – zene közvetlenül a csíkszeredai helyi kereskedelmi rádióon keresztül hat a hallgatóra, vagy a szórakozóhelyek lemezlovasai (DJ-i) által. A román zene csupán a diszkóban kedvelt, a rádió elsősorban magyar és már slágerré lett külföldi zenét közvetít. A kutató ezért elsősorban a terek, a helyszínek, a szórakozóhelyek közönségének összetételét vizsgálta. Általában tudta csak követni egy-egy iskola csoportösszetételét, a hangsúlyt itt is inkább az iskolák között meglévő presztízsharcra, rangsorolásra fektette. A zömében vegyes zenei stílusirányzatokat közvetítő szórakozóhelyek bemutatásánál pedig azok színvonalát, a szórakozás időbeli struktúráját elemezte. A Csíkszeredán fellelhető csoportok leírása kevésbé részletes, így csak részben állítható párhuzamba a kaposvári anyaggal. Ám az is kétségtelen, hogy a negatív válaszok, eredmények, a meglévő hiányok éppen olyan informatívak, mint a pozitívak. A fellelt stílusirányzatok közül a rockerek elsősorban az idősebb huszoneves fiatalok csoportja, részvételük, számuk meghatározó Csíkszeredán, de a környező településeken is: Gyergyóban, Szentgyörgyön. Nagyobb koncertekre pedig elsősorban Kolozsvárra és Vásárhelyre járnak. A mai rockerek baráti közösségeket alkotnak, összetartanak, 15-28 éves korúak, együtt szórakoznak, sajátos külsejük alapján könnyen megkülönböztethetők más fiataloktól. Sajátos a zenéjük és a táncuk is. Leginkább a csíkszeredai diszkósokat ítélik el, akiket igénytelen zenéjük, pénzközpontúságuk, divatos külsejük, vagány viselkedésük miatt „cinkelnek”, szólnak meg. A másik nagyobb csoport az alternatívoké. Ők azonban eltérő azonosító és megkülönböztető jegyekkel bírnak, mint a magyarországiak. Székelyföldön ők az extrém sport űzői és kedvelői (a gördeszkások, a görkorcsolyások, a biciklisek). Csoportjuk két részre bontható, az egyik az ún. „old school” irányzat képviselői: más zenével, külsőségekkel, szórakozási formákkal, a másik pedig az ún. „new school”-é. E csoportok a városban megjelenő legújabbak, legdivatosabbak, ebből adódóan a legérdekesebbek. A baráti körök laza kapcsolata, a sport szeretete, a divatkövetés, a drága és extrém külsőségek előtérbe kerülése, a digitális zene megléte jellemző csoportjaikra. E stílusirányzatot – feltehetően – más nagyvárosokban (elsősorban Kolozsváron) tanuló diákok tették népszerűvé, követendővé. Elkülönül szó-

---

országos átlag alatt maradt (a 8,8 %-hoz képest itt 5,2 %). A városban 2 elméleti liceum, 1 művészeti, 4 szakközép- és egy speciális iskola működik fogyatékosok számára, valamint egy egyházi. Az elmúlt tanévben 2640 a gimnáziumba, 3467 a liceumba, 362 a posztliceumba járók száma. 1127 diák iratkozott be szakiskolába. A 40 oktatási intézményből 13-ban vegyes – román-magyar –, kettőben román nyelvű oktatás folyik. 1989 után elindult Csíkszeredán is az egyetemi képzés, négy egyetemnek van itt kihelyezett tagozata. 2001-től pedig a Sapientia – EMTE magánegyetem megalapításával – 200 diákkal – Csíkszereda egyetemvárossá nőtte ki magát.

rakozóhelyük, fogyasztási szokásaik. Ez utóbbira a tömény szesz kerülése, az energiaitalok előtérbe helyezése, a zene pörgéséhez igazodó ajzószerke, kábítószerke különböző formáinak megléte jellemző. A diszkósok márkás külsőségeikkel tömegdivatot képviselnek. Fontos az autó, a mobiltelefon, a kondíció megőrzése, itt még divat a magas talpú cipő. A csoportok egymást – hasonlóan a kaposvári eredményekhez – abszolút negatívan minősítik, külsőségek alapján ítélik meg. E minősítés utalhat a külsőn túl a viselkedés módjára vagy a szórakozási szokásokra.

Székelyudvarhely²¹ – részben kisváros lévén – a Kaposváron tapasztalható ifjúsági csoportosulások teljes skáláját nem képezi le. Bár a fiatalok körében a divatkövetés – az öltözködésben, a szórakozásban, a zenei preferenciákban – nagy hangsúlyt kap, ám markánsan elkülönülő ifjúsági csoportokról – a székelyudvarhelyi kutató szerint – csak kis léptékben beszélhetünk. Ma rögzíthető ifjúsági csoportok/csoportosulások a diszkósokon belül – az öltözködésükben, viselkedésükben elkülönülő – rapperek kiszámú csoportja. A diszkósok képezik a fiatalok jelentős részét, a város fiataljainak kétharmadát – háromnegyedét. Ők elsősorban a tizenévesek, közöttük is sok a vidéki. Mind a szórakozás módjában, mind az öltözködésben kitűnnek még a rockerek és metálósok csoportjai. Arányuk a fiatalok egytizede – egynegyede között becsülhető Székelyudvarhelyen. Az alternatív, mint fogalom, itt nem kapott sajátos, helyi tartalmat, így elsősorban a magyarországi – a nyolcvanas évekbeli – alternatív zenekarok jelzik e zenei irányzatot. Továbbá az alternatív a „beskatulyázhatatlanok” jelzője is itt. A house természetesen már itt is egyre népszerűbb, a kutatásból azonban úgy tűnik, e zenei stílus mentén még nem képződött önálló ifjúsági csoportosulás. Ám a diszkósok

---

²¹ Székelyudvarhely a Nagy-Küküllő mentén fekvő, hat és félszáz éves kisváros. Viszonylag távol esik az európai utaktól és vasúthálózatoktól, zsáktelepülés. Ám napi többszöri, rendszeres, a várost Budapesttel összekötő autóbuszjárata, európai hírű nyomdája, valamint számos televíziós csatorna megléte nem engedti elszigetelődni a fiatalokat. Lakosságának száma meghaladja a 37000 főt. A magyar anyanyelvű lakosság aránya 97,8 %, a románok itt kisebbségben vannak, számuk kb. ezer főre tehető. Jelentős a város migrációja, a környező településekről beköltözők – 20-34 évesek – száma, beházasodása, valamint a városlakók külföldi elvándorlása. Az 1989-es fordulatot követően a várost a vállalkozások paradicsomaként emlegetik. Iskolavárosi hagyományai és ipara ide csábítja a vidéki fiatalokat. Az oktatásban résztvevők száma Székelyudvarhelyen folyamatosan nő. A középszintű oktatásban 3036 diák vesz részt. A városban posztliceumi és mesterképzés is folyik. Főiskolái újabb keletűek, kihelyezett tagozatként működnek 180 diákkal. A nyolc osztálynál magasabb szintű oktatási alrendszerben 5000 fő vesz részt. Székelyudvarhely egy sajátosan tradicionális berendezkedésű régió, ahol azonban – a város felszívó hatásának, valamint a nyugati mintáknak köszönhetően – megindult a fiatalok szülőktől való elköltözése. Ennek határt, gátat az ingatlanárak emelkedése szab. A fiatalok jövőképeként nagymértékben befolyásolja a változásokhoz való alkalmazkodás, a kevésbé kiszámítható iskolai és munkahelyi életút. A fiatalok terveiben Magyarország – és más nagyvárosok – célszágként, célpontként szerepelnek. A visszatérők, a szerencsét próbálók a külföldi munkavállalással keresett pénzből vagy elköltöznek a szülői háztól, vagy valamilyen vállalkozásba kezdenek. Többen ez utóbbi mellett döntenek.

széles táborában egyre több a house-osokra utaló jel. Az „aranyifjaknak” nevezett úgazdagok, a „vagányok” száma egyre szaporodik Székelyudvarhelyen is.

Punkok és szkinhedek meglétéről egyik erdélyi kutató sem számolt be, jóllehet a fogalmat, ill. e csoportosulások jellemzőit – elsősorban néhány Magyarországról hazatérő fiatal jóvoltából – a fiatalok ismerik. Mind Csíkszeredán, mind Székelyudvarhelyen találkoztunk olyan csoportmeghatározással, amely Magyarországon az elmúlt évtizedre/évtizedekre volt jellemző. Csíkszeredán a diszkóba járókat „digóknak” nevezik, a rockereket „hobosoknak”, Székelyudvarhelyen a kemény rockot hallgató bőrdzsekiseken kívül – vélik a megkérdezettek – sok olyan fiatal él, aki a nyolcvanas-kilencvenes évek hippi divatját követi. Jellemző rájuk a bársonynadrág, a hosszú pulóver és a nyak-sál. Pontos részleteket azonban nem tudunk meg egyik fent említett csoportról sem. Sajnálatos módon – mindkét kutatóhelyen – a nagy hagyományokkal rendelkező néptánc mozgalom megszűnőben van, már nem gyakorol olyan nagy vonzerőt a fiatalokra, mint néhány évvel korábban. A fogyasztási szokások között Székelyföldön is jelen van az alkohol és a cigaretta, de a különböző drogok megléte is utalnak a kutatók. A megváltozott ifjúsági státusz – ami a meghosszabbodott ifjúsági életszakaszt, az oktatási intézményekben való navigálást, a divatkövetést, a sajátos fogyasztási szokásokat, a tömegkommunikációs eszközök használatát illeti – már e székelyföldi kutatópontokon is rögzíthető, ám mindez itt „késleltetett fázisban” jelentkezik. Az egzisztenciális önállósodásnak elsősorban nem szemléletbeli, mint inkább gazdasági okai vannak. A fiatalok politikai érdeklődése itt sem hangsúlyos.

Az ifjúsági csoportkultúrák témakörében a tanulmány szerzőjétől eddig megjelent publikációk, illetve kiadás alatt álló kéziratok jegyzéke:

- [1] Mai ifjúsági csoportkultúrák egy dunántúli városban. A disszertáció tézisei. In: Somogyi Múzeumok Közleményei XIV. Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága. Kaposvár, 2000. 441-451. p.
- [2] Önkifejezés a mai magyar ifjúsági csoportkultúrákban. (Konfliktusmegelőzés). In: Jeles jogok – jogos jelek. Nyelvi jogok – társadalmi konfliktusok. Magyar Szemiotikai Társaság. Budapest, 2000. 165-190. p.
- [3] Gegenwärtige Gruppierung unter Jugendlichen in Ungarn (in Kaposvár) (aufgrund sozio-relevanter Musiktrends). Europäische Zeitschrift für Semiotische Studien. Signs, Music, Society I-III. ISSS – Institut für Sozio-Semiotische Studien. Wien-Budapest-Madrid-Perpignan, 2001. I. 295-315. p.
- [4] A zűrkorszak gyermekei. Mai ifjúsági csoportkultúrák. Századvég Kiadó. Budapest, 2002.
- [5] Contemporary youth group cultures in a town in Western Hungary. Acta Ethnographica Hungarica. Budapest (in Press)
- [6] „Buli van”. A mai városi fiatalok szórakozási formái és alkalmi. Studia Ethnologica Hungarica 7. Pécs (in Press)
- [7] Az öltözet mint kulturális szimbólum. Az üzenetek kódolása és jelenkori dokumentálása. Néprajzi Múzeum. Budepest (in Press)